

УДК 37.035.3

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ГАЛУЗІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Олексюк Марія Петрівна
м.Кременець

У статті представлена стисла етимологічна характеристика дефініції „педагогічні технології”, а також розкритий взаємозв'язок педагогічних технологій та поетапної системи контролю за формуванням компетентності вчителів технологій у галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: педагогічні технології, компетентність, учитель технологій, декоративно-ужиткове мистецтво.

Становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариства, відмова від тоталітарних методів управління країною і побудова демократичного суспільства передбачають орієнтацію на людину, націю, на пріоритети національної культури, що й визначає основні напрями реформування освітньої галузі. З іншого боку, соціально-економічна та духовна криза, яка спостерігається сьогодні у нашому суспільстві, призвела до того, що під час реформування вищої школи в Україні, відродження культурно-історичних цінностей нашого народу, традицій і звичаїв, глибокого осмислення взаємозв'язків національного

та загальнолюдського, відмови від багатьох догм відбуваються складні, неоднозначні процеси у свідомості як окремої особистості, так і всього народу. Суспільство нині вимагає створення сприятливих умов для формування високих професійних якостей у студентів, коли поряд з традиційними застосовуються інтенсивні педагогічні технології.

Необхідність впровадження педагогічних технологій навчання майбутніх учителів у вищому навчальному закладі, виявлення та обґрунтування найважливіших аспектів, які впливають на цей процес, розробки механізмів реалізації педагогічних технологій відповідає вимогам нормативно-правових документів.

Соціально-теоретичні засади педагогічних технологій закладалися під впливом ідей передових мислителів різних епох. Особливого розвитку ці ідеї набули в I половині XX ст., зокрема у працях відомих громадсько-політичних діячів та педагогів: П.Біланюка, Г.Ващенка, А.Волошина, М.Грушевського, Ю.Дзеровича, Д.Донцова, О.Іванчука, І.Крип'якевича, К.Левицького, А.Макаренка, С.Русової, В.Сухомлинського, І.Франка, А.Шептицького,

К.Ушинського, В.Целевича, Я.Чепіги, І.Юцишина та ін.

Масового поширення педагогічні технології набули на початку 60-х рр. XX ст. У зарубіжних країнах їх впровадження пов'язане з іменами Б.Блума, Д.Брунера, Г.Грейса, Дж.Керолла, В.Коскарллі, Д.Хамбліна та ін. У теорії та практиці освіти радянського періоду технологічний підхід започатковували Ю.Бабанський, В.Безпалько, П.Гальперін, М.Кларін, О.Ривін, Н.Тализіна, Н.Шуркова та ін. Серед сучасних українських дослідників можна виділити три наукові школи з розробки педагогічних технологій: Волинську (А.Нісімчук, І.Смолюк), Київську (О.Шпак, О.Падалка, С.Сисева) та Харківську (В.Євдокимов, І.Прокопенко).

Практичне розв'язання проблеми розвитку педагогічних технологій у вищих навчальних закладах України потребує спеціальних досліджень, вивчення й узагальнення досягнень сучасної психолого-педагогічної науки. Питання, що стосуються педагогічної освіти, розглядалися багатьма авторами, причому з різних позицій: її неперервності (А.Алексюк, В.Луговий, В.Майборода, О.Мороз та ін.); формування й розвитку педагогічної майстерності, творчості (І.Зязюн, В.Моляко, В.Паламарчук, М.Поташник, Н.Тарасович, С.Сисоєва, В.Семиченко та ін.); формування особистісної культури (В.Кан-Калік, Н.Ничкало, Н.Рудницька, Р.Хмелюк) тощо.

Окремі аспекти розвитку педагогічних технологій висвітлюються в наукових працях з філософії та історії педагогіки таких авторів: Є.Жураковського, А.Піскунова, Н.Рявкіної, Ф.Кофмана, Є.Зейлігера-Рубінштейна, Є.Ільєнкова, Ю.Васильової, І.Фролова, В.Рутенбург та ін. Щодо технологій гуманізації виховання, то вони розглядаються в працях таких дослідників: О.Вишневського, А.Керженцева, С.Корнілова, С.Смоляницького, М.Стельмаховича, Б.Мітурова та ін.

Окремі питання розвитку педагогічних технологій вищої школи досліджували відомі українські вчені-педагоги: А.Алексюк, В.Бондар, Е.Березняк, С.Гончаренко, А.Дьомін, М.Євтух, І.Зязюн, Б.Кобзар, П.Лузан, В.Мадзігон, О.Мороз, Н.Ничкало, А.Нісімчук, О.Падалка, В.Сидоренко, С.Сисоєва, І.Смолюк, О.Сухомлинська, Д.Тхоржевський, М.Черпінський, М.Ярмаченко та ін.

Загальновідомо, що поняття технології міцно увійшло в суспільну свідомість II половині XX ст. і стало своєрідним відображенням наукового та практичного мислення. Його регулятивний вплив полягає в спонуканні дослідників і практиків у всіх сферах, в тому числі й освітній, до пошуків засад результативності діяльності, мобілізації кращих досягнень науки і досвіду з метою отримання науково достовірного результату, орієнтації діяльності на інтенсивну, тобто максимально наукову, а не на екстенсивну основу, яка призводить до невиправданих витрат зусиль, часу і ресурсів, надання більшої уваги прогнозуванню й проектуванню діяльності з метою попередження і корекції в процесі виконання, застосування найновіших інформаційних засобів тощо. Тим самим, технологічність стає домінуючою характеристикою діяльності людини, означає перехід на якісно новий ступінь ефективності, оптимальності, науковістості.

Технологія – слово грецького походження, яке в перекладі означає мистецтво слова, навчання. Використовуючи це наукове поняття, вчені мають на увазі, з одного боку, сукупність послідовних виробничих процесів у певній галузі виробництва, а з іншого – науку, що описує способи виробництва. Поняття технології використовується у прикладних дослідженнях (в тому числі й педагогічних), спрямованих на кардинальне вдосконалення людської діяльності, інтенсивну технічну озброєність. Технологія в кожній сфері її застосування – це діяльність, яка максимально відображає об'єктивні закони предметної сфери і тому забезпечує найбільшу для конкретних умов відповідність результату діяльності, передбачуваному в попередньо поставленій меті. Відмінність педагогічних технологій від сфер матеріально-технологічної або інженерної діяльності зумовлюється специфікою навчальної

предметної галузі, зокрема тим, що сфера педагогічної діяльності не може бути окреслена й охарактеризована чітким предметним полем, однозначним набором функцій, відокремленістю власне професійних дій від спонтанного спілкування та емоцій. Операційний бік педагогічної діяльності не може бути відокремленим від її особистісно-суб'єктивних параметрів, раціональна регуляція – від емоційної. Тому суб'єктивність, часова віддаленість, варіативність результату не дають можливості забезпечити такий самий рівень його передбачуваності і гарантованості, як в інженерно-технічних галузях.

Особливість запровадження інтенсивних педагогічних технологій у вищому навчальному закладі – точний, приціпний розрахунок наукового впливу, досягнення в установлені строки загального рівня сформованості запроєктованих елементів якостей майбутнього фахівця. Технологія спирається на закони навчання й розвитку особистості, динамічні процеси формування інтелектуальних, моральних, соціальних, рис і професійних якостей. Педагогічна технологія навчання у вищому навчальному закладі ґрунтується на чітких критеріях, діагностуванні, прогнозуванні, контролі та корекції досягнутих результатів.

Аналіз опублікованих праць свідчить, по-перше, про недооцінку авторами ролі та значення запровадження інтенсивних педагогічних технологій у вищому педагогічному навчальному закладі і, по-друге, що цей напрям науки розвинений ще недостатньо і потребує подальших соціально-педагогічних досліджень.

Навколо поняття педагогічної технології в усьому світі точаться серйозні дискусії, досі воно не дістало однозначного, консенсусного визначення. До головних характеристик (критеріїв) педагогічної технології дослідники зараховують її системність, концептуальність, науковість, інтегративність, гарантованість результату, відтворюваність, ефективність, якість навчання, вмотивованість навчання, новизну, алгоритмічність, інформаційність, оптимальність, можливість тиражування і перенесення в нові умови тощо. Критерію доцільності повинні відповідати всі провідні ознаки технології навчання. Наприклад, про відтворюваність технології можна вести мову лише тією мірою, наскільки це відповідає закономірностям індивідуума, суб'єктивності учасників педагогічного процесу, а системність та інформативність технології не повинні суперечити “авторській”, креативній, імпровізаційній природі педагогічного процесу.

Така різноманітність, причому далеко неоднозначних і суперечливих характеристик, викликає потребу визначити узагальнену інваріантну ознаку педагогічної технології, яка б якнайповніше відображала її сутність. На наше переконання, педагогічна технологія – це, передусім, педагогічна діяльність, яка максимально реалізує закони навчання, виховання і розвитку особистості, й тому забезпечує її (тобто діяльності) кінцеві результати. Чим краще зреалізовані ці закони, тим вищою буде гарантія успішності результату.

Відомий американський дослідник педагогічних засобів, комунікацій та едукації П.Мітчел під педагогічною технологією вбачав галузь досліджень і практики (в межах системи освіти), що має зв'язки зі всіма сторонами організації педагогічних систем для досягнення специфічних педагогічних результатів, а також таких, що потенційно відтворюються [1].

Технологія навчання на відміну від методики навчання означає гарантований мінімальний рівень навченості, що дає можливість повторювати і відтворювати результати. Дискусія про сутність педагогічних технологій, що проводилась у 1986 році ЮНЕСКО, закінчилася публікацією загальноприйнятого офіційного визначення: “Педагогічні технології – це систематичний метод планування, застосування й оцінювання всього процесу навчання і засвоєння знань шляхом урахування людських і технічних ресурсів та взаємодії між ними для досягнення більш ефективної форми освіти” [6, с. 11].

Синтезувавши різні погляди і дефініції [3 – 7], ми розглядаємо педагогічну технологію як процес досягнення гарантованих, таких що потенційно відтворюються, запланованих педагогічних результатів, які включають формування знань і вмінь шляхом розкриття спеціально опрацьованого змісту, реалізація якого відбувається на основі науково обґрунтованих методів, форм організації і засобів навчання, а також поетапного контролю освітньої діяльності. Хоча запропоноване трактування важко заперечити, все ж воно не розкриває такий важливий елемент педагогічної технології, як діяльнісна форма навчання, що забезпечує розвиток творчої, соціально активної особистості. Теорія і практика "діяльнісного підходу" ґрунтується на тому, що процеси навчання і виховання не самі по собі розвивають особистість, а лише тоді, коли вони мають діяльнісні форми і відповідне змістове наповнення. Це переконливо засвідчили численні праці прибічників діяльнісного підходу, в першу чергу, системи Л.Виготського.

Стосовно технології навчання, то вона нами розглядається як доцільна педагогічна діяльність, що реалізує науково обґрунтовану модель дидактичного процесу і має більш високий ступінь ефективності, надійності й гарантованості результату, ніж це властиво традиційним методикам навчання. Таке визначення технології навчання не заперечує можливості його модифікації в тих випадках, коли технологія навчання розуміється як детермінований, логічно структурований дидактичний процес, що інваріантно відбувається під впливом певних педагогічних умов і забезпечує діагностований результат, або ж як цілісна система концептуально й практично значущих ідей, принципів, методів, форм, засобів навчання, що гарантує достатньо високий рівень ефективності і якості навчання при її наступному відтворенні і тиражуванні.

На факультеті технологічної освіти Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка підготовка вчителів з декоративно-ужиткового мистецтва діалектично зумовлена поєднанням педагогічних технологій і поетапної системи контролю та передбачає:

- 1) блоково-модульну організацію навчально-пізнавальної діяльності;
- 2) плавний перехід від технологій навчання з використанням традиційних, репродуктивних методів до технологій, спрямованих на самостійну роботу і творчий пошук;
- 3) впровадження технологій навчання, які базуються на системі опорних сигналів, структурно-логічних схемах, проектно-графічних конспектах тощо;
- 4) використання ігрових (рольових, ділових, об'єктно-суб'єктних та ін.) та інформаційних технологій (наприклад, комп'ютерного проектування форм декоративно-ужиткових виробів та технологій їх виготовлення, розробки орнаментальних композицій з традиційних елементів і мотивів тощо);
- 5) поетапну рейтингову систему контролю теоретичних знань студентів та вмінь застосовувати їх у художньо-трудої педагогічній діяльності.

Таким чином, педагогічна технологія поєднує в собі упорядковану сукупність дій, операцій і процедур, покликаних забезпечувати діагностований і гарантований результат у навчальному процесі, що постійно піддається певним змінам.

Критеріями того, що діяльність викладача в тому чи іншому фрагменті педагогічного процесу (викладі навчального предмету чи його певної частки – теми, розділу тощо) відбувається на технологічному рівні, виступають:

- наявність чіткої і діагностично заданої цілі, тобто коректно вимірюваного подання понять, операцій, діяльності студентів як очікуваного результату навчання, засобів діагностики досягнення цієї мети;
- викладання змісту навчального матеріалу, що підлягає засвоєнню, у вигляді системи пізнавальних і практичних за-

вдань, орієнтовної основи та способів їх вирішення;

- наявність достатньо жорсткої послідовності, логічності, певних етапів засвоєння теми (навчального матеріалу, набору професійних функцій тощо);
- визначення способів взаємодії учасників навчального процесу на кожному його етапі (викладача і студентів, студентів між собою), а також їх взаємодії з інформаційними засобами (комп'ютером, відеосистемою та ін.);
- мотиваційне забезпечення діяльності викладача і студентів, в основу якого покладено реалізацію їхніх особистісних функцій в цьому процесі (вільний вибір, креативність, усвідомленість, життєве і професійне призначення);
- зазначення меж алгоритмічної і творчої діяльності викладача, допустимого відхилення від усталених правил;
- застосування в навчальному процесі найновіших засобів і способів опрацювання інформації.

Нові соціально-економічні умови, що складаються в Україні, вимагають орієнтації педагогічних технологій на формування активної, творчої особистості. Таким чином, в основу педагогічних технологій підготовки вчителя у галузі декоративно-ужиткового мистецтва є підстави покласти модель розвивального навчання (за В.Давидовим). Ця модель передбачає:

- розвиток психічних новоутворень, типових для юнацького віку (соціальна активність, самостійність, відповідальність тощо);
- організацію навчання на основі провідної діяльності особистості у цьому віці (навчання, праця, гра тощо);
- реалізацію взаємозв'язків з іншими видами діяльності;
- наявність системи методів, форм організації та засобів навчання, що забезпечують досягнення необхідного розвитку;
- можливість діагностування рівня розвитку знань, умінь і психологічних новоутворень.

Педагогічні технології, що ґрунтуються на розвивальному навчанні й діяльнісному підході, повинні включати: спосіб організації педагогічного процесу; наявність інструментарію (навчальний план, програми, підручники, посібники, вправи, дії, операції тощо); раціональну організацію діяльності педагога і студентів; послідовність операцій, які дозволяють одержати запланований результат з найменшими витратами всіх видів ресурсів; використання різних засобів навчання, що забезпечують досягнення поставленої мети.

При конструюванні педагогічних технологій навчання студентів декоративно-ужитковому нами були апробовані методи: словесні (пояснення, інформаційні повідомлення, розповіді, бесіди, дискусії); наочні; практичні (вправи, практичні покази, самостійне виконання студентами практичних завдань); виробничо-практичні; логічні (аналізу і синтезу, індукції і дедукції, моделювання, абстрагування, ідеалізації, формалізації); ігрові (зі словами, ділові, тренінгові інструментальні); імітаційні; контролю й оцінювання навчально-пізнавальної діяльності студентів (спостереження, усного опитування, письмового і тестового контролю знань, графічної перевірки, практичного контролю умінь і навичок), форми організації: лекції (лекції-візуалізації, проблемні лекції, лекції-вдвох, лекції з наперед запланованими помилками); семінари (класичні та дискусійні); лабораторні і практичні заняття; практики (педагогічна і технологічна); навчальні ділові ігри; ігрове проектування та ін., а також цілий комплекс технічних засобів унаочнення навчального процесу.

Висновок. Систематичне й цілеспрямоване застосування педагогічних технологій та поетапної системи контролю забезпечує позитивну динаміку розвитку творчих здібностей, формування спеціальних знань, умінь і навичок, гармонійний розвиток студента через стимулювання його індивідуальної зацікавленості до творчості в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, допитливості, інтересу до широкого кола знань, в тому числі й дотичних

до культурно-мистецьких (наприклад, з релігії, історії, географії, етнографії, техніки і технології та ін.), і врешті-решт, професійне становлення майбутнього вчителя технологій. Досягти позитивних результатів нам вдалося завдяки врахуванню психофізіологічних особливостей кожного студента, його творчих здібностей

та інтересу до навчання, використанню нових педагогічних технологій, здійснивши перехід від репродуктивної навчально-пізнавальної діяльності до творчої. Саме за цих педагогічних умов сьогодні формується самостійна, активна і творча особистість – вчитель технологій нової генерації.

Література та джерела

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1982. – 208 с.
2. Педагогічна технологія: Підручник / А.С.Нісімчук, О.С.Падалка, І.О.Смолюк. – К.: Четверта хвиля, 2003. – 224 с.
3. Педагогічні технології: Досвід. Практика. – Полтава: ПОІПОП, 1999. – 376 с.
4. Педагогические технологии: учеб. пособ. для студ. пед. спец. / Под общей ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д: Изд. цент „Март”, 2002. – 320 с. – (Серия „Педагогическое образование”).
5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации кадров / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; под ред. Е.С. Полат. – М.: Изд. центр „Академия”, 2002. – 272 с.
6. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навч. посіб. / М.М. Чепіль, Н.З. Дудник. – К.: Академвидав, 2012. – 224 с. – (Серія „Альма матер”).
7. Янушевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования: Пер. с польск. / Ф. Янушевич – М.: Высшая школа, 1986. – 342 с.

В статье представлена краткая этимологическая характеристика дефиниции „педагогические технологии”, а также раскрытая взаимосвязь педагогических технологий и поэтапной системы контроля за формированием компетентности учителей технологий в области декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: педагогические технологии, компетентность, учитель технологий, декоративно-прикладное искусство.

The author of the article has considered the brief etymological characteristic of such term as „pedagogical technologies”. The author has also revealed the interrelation between pedagogical technologies and step-by-step control of forming professional and pedagogical competence of teachers in the sphere of applied art.

Keywords: pedagogical technologies, competence, teacher of technologies, decoratively-applied art.